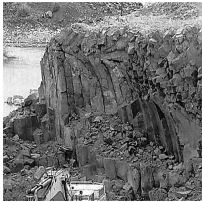

А. Я. Радзивілл

Базальт

БАЗАЛЬТ (лат. *basaltes, basanites*, від грец. *βάσανος* – пробний камінь) – вулканічна порода чорного або темно-сірого кольорів. Б. є ефузив. аналогом габро. До його складу входять вулканічне скло, мікролітова осн. маса, що містить окремі кристали або їхні скупчення (порфірові виділення) лабрадору, бітовніту, анортиту, піроксенів та олівіну; [акцесорні мінерали](#) – магнетит, ільменіт, апатит та ін. Структура інтерсертал., афірова або гіалопелітова. Крім олівіну та авгіту, часто трапляється базальтична рогова обманка. Великозерниста відміна – долерит, дрібнозерниста – анамезит, тонкозерниста – власне Б. Палеотип. відповідником Б. є діабаз. Серед. вміст Б. (у відсотках): SiO_2 – 49,06, TiO_2 – 1,36, Al_2O_3 – 15,7, Fe_2O_3 – 5,38, FeO – 6,37, MgO – 6,17, CaO – 8,95, Na_2O – 3,11, H_2O – 1,62, K_2O – 1,52, MnO – 0,31, P_2O_5 – 0,45. За хім. складом розрізняють олівінові ненасичені кремнеземом Б. (SiO_2 бл. 45 %) та безолівінові або з незнач. вмістом олівіну слабо пересичені кремнеземом (SiO_2 бл. 50 %) – толеїтові Б. Фіз. властивості Б. залежать від їхньої пористості. Магмат. розплави характеризуються низькою в'язкістю та підвищеною текучістю (утворюють потоки, покриви, дайки, пластові тіла). Властива стовпчаста й кульова окремість. Щільність Б. 2520 – 2970 кг/м³, коефіцієнт пористості 0,6–19 %, водопоглинання 0,15–10,2 %; опірність стисненню 60–400 МПа, перетирання 1–20 кг/м³, т-ра плавлення 1100–1250 °С (інколи до 1450 °С), питома теплоємність 0,84 Дж/кг × К при 0 °С, модуль Юнга (6,2–11,3) × 10¹⁴ МПа, коефіцієнт Пуассона 0,2–0,25. Висока міцність і низька т-ра плавлення дають можливість використовувати Б. у буд-ві та кам'яному ливарстві як будовий та облицюв. камінь, в ін. галузях виробництва як кислотно- та лужностій. матеріал. В Україні Б. видобувають на Волині й Закарпатті, УЩ. Поширений у земній корі океанів і континентів. Утворює трапову формацію, з якою пов'яз. родовища заліза, нікелю, платини, ісланд. шпату, міді.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Лучицкий В. И. Петрография. Москва; Ленинград, 1948–49;
2. Заварницкий А. Н. Изверженные горные породы. Москва, 1956;
3. Левинсон-Лессинг Ф. Ю., Струве Э. А. Петрографический словарь. Москва, 1963.

Бібліографічний опис:

Базальт / А. Я. Радзивілл // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-38836>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).